

В.М. Кузьомко

к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств,

О.І. Канєвський

магістрант факультету економіки та управління,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. Досліджено проблему адаптації підприємства до умов нестабільного зовнішнього середовища. Розглянуто сутність понять «гнучкість» і «жорсткість» у концепцію модульної структури підприємства як чинник підвищення його економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, адаптація, гнучкість, жорсткість, бізнес-процес, модульна структура.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИ- ЛЬНОЙ ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ

Аннотация. Исследована проблема адаптации предприятия к условиям нестабильной внешней среды. Рассмотрена сущность понятий «гибкость» и «жесткость» в контексте организации и функционирования бизнес-процессов предприятия. Предложена концепция модульной структуры предприятия как фактор повышения его экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, адаптация, гибкость, жесткость, бизнес-процесс, модульная структура.

THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF THE UNSTABLE EXTERNAL ENVIRONMENT

Abstract. The problem of enterprise's accommodation to an unstable environment investigated. The essence of the concepts of "flexibility" and "rigidity" is considered in the context of enterprise's organization and business-process functioning. As a factor of the increase in economic security, modular structure of the enterprise is offered.

Key words: economic security, accommodation, flexibility, rigidity, business-process, modular structure.

Вступ. Нестабільне зовнішнє середовище в сучасних економічних умовах є основним генератором множини різноспрямованих небезпек і загроз ефективному протіканню бізнес-процесів на будь-якому підприємстві. Відповідно, проблема підвищення результативності господарської діяльності вітчизняних підприємств актуалізує пошуки таких економічно безпечних моделей їх функціонування і розвитку, які б дозволили забезпечити ефективність і, водночас, довгострокову стійкість підприємства в умовах постійного наростання складності, динамічності та непередбаченості зовнішнього середовища.

Дослідження сутності, видів економічної безпеки підприємств, методичних підходів до її оцінки та забезпечення в умовах нестабільного середовища висвітлено у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як А. І. Берлач, Д. К. Воронков, Л. І. Донець, З. Б. Живко, М. М. Зацеркляний, Г. А. Іващенко, С. М. Ілляшенко, С. В. Кавун, І. С. Керницький, Г. Б. Клейнер, О. М. Ляшенко, В. В. Мак-Мак, Є. А. Олейніков, В. Л. Ортинський, І. П. Отенко, В. П. Пономарьов, П. П. Пригунов, Н. Й. Реверчук, А. А. Соснін, В. Л. Тамбовцев, А. А. Шаваєв, Л. Г. Шемаєва, С. М. Шкарлет, В. В. Шликов, В. І. Ярочкін та ін.

Разом з тим, окремі аспекти вказаної проблеми все ще залишаються недостатньо дослідженими, зокрема, це стосується забезпечення необхідного рівня адаптивності підприємства в умовах його взаємодії із зовнішнім середовищем.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблеми адаптації підприємства до умов нестабільного середовища в контексті забезпечення його економічної безпеки та обґрунтування напрямів та механізмів її вирішення.

Результати. Головним завданням будь-якого підприємства є створення та акумулювання максимального прибутку, що стає можливим, у першу чергу, завдяки оптимальній інтеграції підприємства в існуючі соціально-економічну, політичну, екологічну та інші систему, які виступає для нього зовнішнім середовищем.

Оскільки підприємство, як відкрита система, постійно взаємодіє зі своїм середовищем, розвиток адаптаційних характеристик і властивостей дозволяє йому досягати поставлених

цілей в умовах нестабільного середовища з метою підтримання на необхідному, економічно безпечному рівні (тобто, в межах граничних діапазонів) основних параметрів його функціонування, забезпечуючи збереження структури і ключових функцій. При цьому адаптація в широкому розумінні характеризує «здатність системи пристосовуватися до мінливих умов середовища, збурень, які йдуть від середовища і впливають на систему» [1, с. 35].

Останні наукові дослідження переконливо доводять, що підприємства, які не здатні пристосовуватися до нових, динамічних умов свого середовища стають неконкурентоспроможними, втрачають необхідний динамізм і, як наслідок, гинуть. Особливо це характерно для економік перехідного типу або тих, які перебувають в стані економічної кризи, оскільки вони генерують додаткову множину ризиків та загроз діяльності підприємств [2, с. 39 —42].

Механізми адаптаційної поведінки підприємства дуже складні і багатопланові, як і форми її реалізації (зміна параметрів і структури, корегування набору та способів реалізації функцій, збільшення або, навпаки, скорочення видів діяльності, розвиток і саморозвиток персоналу, зміна методів господарювання та управління тощо). Однак в основі процесів адаптації лежить діалектична взаємодія мінливості і стабільності параметрів економічної системи підприємства, кількісні і якісні співвідношення між якими і визначає рівень адаптивності системи. При цьому мінливість забезпечується такою властивістю систем, як гнучкість, а стабільність — жорсткість.

У багатьох економічних дослідженнях адаптивність підприємства, перш за все, пов'язується з його гнучкістю, під якою у сучасній економічній літературі розуміється «здатність підприємства пристосовуватися до умов зовнішнього і внутрішнього середовища, яке змінюється, для постійного збільшення своєї вартості» [3, с. 5].

Таким чином, гнучкість характеризує здатність уміло й швидко пристосовуватися до різних умов, обставин і ситуацій, що є надзвичайно важливим в сучасних умовах. Проте, з іншого боку, постійна зміна профілю підприємства, його функцій і структури може спричинити розлад усієї системи через те, що такі дії вимагають постійного контролю, вливання коштів і зміни самої суті бізнесу.

З іншого боку, властивість жорсткості, як здатності чинити опір деформаціям і впливам, дозволяє забезпечувати стійкість бізнес-моделі підприємства. Однак, зрозуміло, що підприємство, яке зовсім не враховує жодних ринкових факторів, навіть існуючий попит, не матиме адекватної здатності до прогнозування своїх показників, і, скоріш за все, збанкрутіє.

Отже, гнучкість і жорсткість як два полюси адаптаційної поведінки лише в комплексі можуть створити передумови для формування спроможності підприємства підлаштовуватися під існуючі обставини. Проте виникає важливе питання: наскільки варто змінюватись? Тобто, наскільки гнучкою має бути жорстка структура підприємства, щоб забезпечити максимальну адаптивність?

Для вирішення цієї проблеми можна запропонувати концепцію модульної структури підприємства. Концепція полягає в тому, що відділи підприємства, його персонал, техніка, приміщення, ресурси — все має утворювати «знімні» структурні модулі. Кожний модуль має виконувати завдання, що від нього потребуються на даному етапі функціонування підприємства. Модулі можуть збиратися із одних і тих само елементів, проте відрізнятися за їх складом у певний момент функціонування підприємства.

За основу побудови модульної структури підприємства пропонується взяти структуру бізнес-процесів.

Існують бізнес-процеси, що забезпечують жорсткість структури підприємства, наприклад, становлення політики, визначення ієрархії персоналу, довгострокові партнерські відносини тощо. На противагу їм існують процеси, що збільшують ступінь гнучкості підприємства, наприклад, диверсифікація виробництва, скорочення персоналу тощо.

У питанні формування модулів мають враховуватися ці дві позиції: визначення суті процесу утворення і приєднання модуля та його функціональність. Проте для цілісності системи цього буде недостатньо, адже кожний із модулів не може бути розглянутий без врахування інших. Саме тому потрібно ввести у їх формування третій аспект — вимогу сумісництва. Воно полягатиме у тому, що сформовані модулі можуть бути приєднані з огляду на інші, на їх потреби та видатки, на ступінь ефективності їх функціонування.

Проте слід також визначити, до якої межі слід підприємству адаптуватися, щоб не втратити власну ідентичність. Тобто слід розділяти процеси, що протікають, на кілька категорій, враховуючи ступінь їх загрози економічній безпеці. На наш погляд, всі бізнес-процеси підприємства в такому контексті можна розділити на такі:

1) головні бізнес-процеси — це ті процеси, зміна яких може повністю змінити структуру підприємства, так звані, стратегічні процеси;

2) другорядні бізнес-процеси — це процеси, що мають зв'язок із головними, процесами, проте існують для обігу і загального контролю оперативних процесів. Їх можна назвати тактичними процесами;

3) оперативні процеси — це ті процеси, що відбуваються та змінюються частіше за все, мають невеликий вплив на стратегічні цілі та процеси підприємства.

На основі викладеного можна ввести методика розподілу процесів за рівнями за такою функцією:

$$I = (C.Fr.)^{(1/2)}, \quad (1)$$

де I — відносна важливість процесів,

$C.Fr.$ — частота зміни процесів.

За цією функцією можна побудувати такий графік (рис. 1).

Як бачимо, найважливіші для бізнесу процеси мають змінюватися найрідше, і навпаки — чим ближча сутність процесу до оперативного рівня, тим частіше він буде змінюватися. Крім того, наведені на рисунку величини відносні, тобто відносна важливість і відносна частота зміни процесів вимірюється по відношенню до найбільшого значення.

Для кожного підприємства, а навіть для кожної галузі, розподіл рівнів буде суто індивідуальним. Для простоти прикладу візьмемо виробництво морозива з такими процесами: відповідність званню лідера ринку, дотримання технології виробництва, виробнича політика, соціальна політика, оновлення обладнання, кадрові питання.

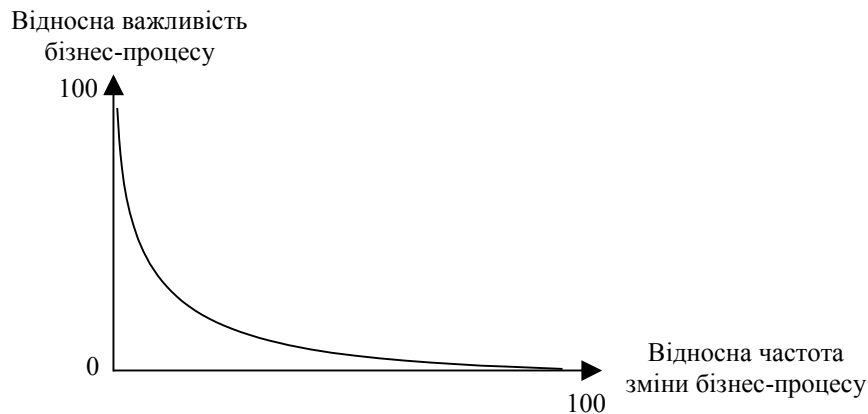

Рис. 1. Графічне відображення функції розподілу процесів у координатах «важливість — частота зміни»

Розташуємо ці процеси за значущістю в порядку спадання важливості (табл. 1).

Таблиця 1

ІЄРАРХІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

№	Назва процесу
1	Запровадження місії компанії
2	Виробнича політика
3	Соціальна політика
4	Дотримання технології виробництва
5	Оновлення обладнання
6	Кадрові питання

Відобразимо наведені в табл. 1 процеси на кривій важливості та частоти зміни процесів (рис. 2).

На рис. 2 додатково визначено межі рівнів процесів (приблизно третина шкали важливості для кожного з рівнів — стратегічного, тактичного, оперативного). Отже, до процесів стратегічного рівня було включено процес дотримання місії компанії; до процесів тактичного рівня було включено рекламну та соціальну політику, а до оперативних — дотримання технології виробництва, оновлення обладнання та кадрові питання.

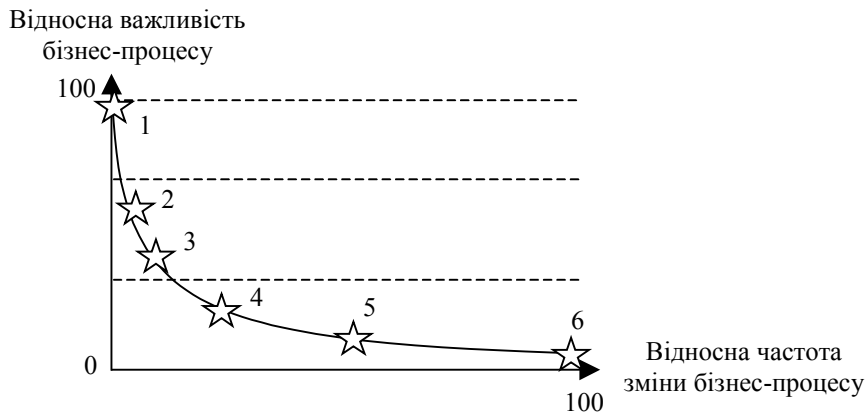

Рис. 2. Розподіл бізнес-процесів підприємства в координатах «важливість — частота зміни»

Завдяки розподілу процесів можемо визначити модульну структуру підприємства (структура для прикладу) (рис. 3).

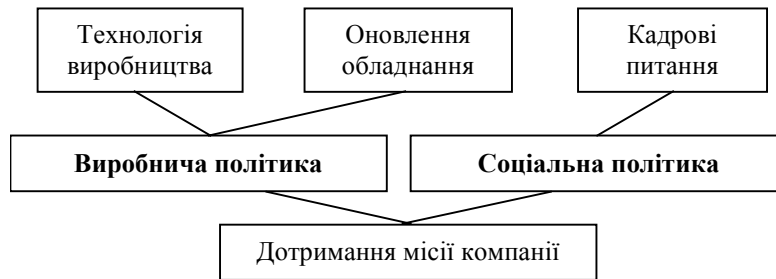

Рис. 3. Приклад модульної структури підприємства

Дотримуватися місії компанії можна через дотримання виробничої та соціальної політики. Проте у рівень оперативних процесів можна додати такі: проведення акцій благодійності, відповідальність перед споживачем. Обидва ці процеси мають відношення до соціальної політики компанії, проте через загострення питання недостатньої уваги до соціальної політики пропонується змінити модульну структуру (конкретно для розділу соціальної політики) (рис. 4).

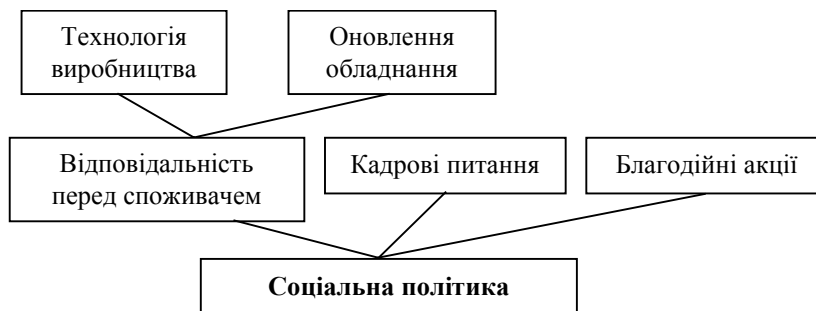

Рис. 4. Модифікована модульна структура підприємства (соціальний аспект)

Як видно з рис. 1, модульна структура у питанні соціальної політики була змінена, навіть із додаванням елементів виробничої політики, які стали підзвітні модулю соціальної політики.

При перебудові модуля необхідно пам'ятати про їх сумісність. У даному прикладі цього було досягнуто через формування додаткового рівня процесів, що були сумісними при попередній будові.

Висновки. Таким чином, визначення межі адаптивності підприємства дозволяє йому максимально ефективно використовувати наявні у нього ресурси для досягнення необхідного рівня ефективності. Для цього можна застосовувати модульну структуру, яка полягає у реструктуризації елементів підприємства, можливості їх виключення та додавання з урахуванням загальної сумісності.

Керуючись цими вимогами та формуючи модулі з урахуванням ієрархії процесів, підприємство може забезпечити собі найвищий із можливих рівнів адаптивності, а відтак і зростання рівня економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Теория систем и системный анализ в управлении организациями: Справочник: Учеб. пособие / Под ред. В.Н. Волковой и А.А. Емельянова. — М. : Финансы и статистика, 2006. — 848 с.

2. Економічна безпека бізнесу: навч. посіб. / [Г. О. Швиданенко, В. М. Кузьомко, Н. І. Норіцина та ін.] ; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. — К.: КНЕУ, 2011. — 511, [1] с.

3. *Ерфорт І.Ю.* Формування гнучкого цінового механізму підприємства: Автореф. дис. канд. економ. наук: 08.06.01 / Інститут економіки промисловості.. — Донецьк, 2005. — 20 с.

14.06.2014